

PASTVA JAKO NÁSTROJ PÉČE O CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ V CHKO BÍLÉ KARPATY – ZKUŠENOSTI Z PPK A AEO

NĚMEC, J., NĚMCOVÁ, Š.

Správa CHKO Bílé Karpaty, Nádražní 318, 763 26 Luhačovice, ČR

ÚVOD:

To, co odlišuje CHKO Bílé Karpaty od ostatních chráněných oblastí, jsou velké plochy trvalých travních porostů. Zaujímají asi 18 000 ha z celkových 73 000 ha. Je pro ně charakteristické prolínání zahrad, sadů a políček, kterým dominují velké plochy květnatých luk a pastvin s roztroušenou zelení a mokřadními společenstvy.

Právě květnaté orchidejové louky, které patří k druhově nejbohatším ve střední Evropě, jsou hlavním předmětem ochrany.

Vzhled krajiny a výskyt chráněných druhů rostlin a živočichů v ní souvisí s lidskou činností a bez šetrného hospodaření člověka - zemědělce není zachování těchto hodnot možné.

Na údržbě a rázu krajiny se nejvíce podílejí dvě lidské zemědělské činnosti – kosení a pastva.

VÝHODY A RIZIKA PASTVY, PASTVA DŘÍVE A DNES:

Pastva je pro ochranu přírody nenahraditelným typem péče, řekněme nástrojem. Mnohé přírodovědně zajímavé lokality byly historicky pastvinami. Nerovnoměrné (postupné, mozaikovitě) odstraňování travní hmoty, přiměřený sešlap a narušení drnu, přítomnost exkrementů, stále relativně nízký travní porost – to jsou podmínky, které může prakticky nabídnout právě jen pastvina, a na které je vázána celá řada vzácných a ohrožených organismů od hub, přes rostliny, půdní bezobratlé, motýly, brouky až po obratlovce. Další předností dobře udržované pastviny je její mimořádná půdoochranná schopnost díky převaze hustě a pevně kořenících rostlin.

Pastva ovšem s sebou přináší i významná rizika pro ochranu přírody i pro zmíněnou protierozní funkci. Jsou to zejména nedopasky s přítomností expanzivních a ruderálních druhů, nadměrný sešlap a narušení drnu, přílišné vypasení. Nejde jen o prostou intenzitu pastvy, ale také o systém, organizaci a dohled nad zvířaty.

V minulosti bylo zcela přirozenou součástí běžného pastevního hospodaření těmto rizikům předcházet nebo nastalé negativní procesy potlačovat v zárodku. Dělo se tak za účelem zachování produkční schopnosti pastviny a zdraví pasených zvířat. Díky tomu se nám do dneška dochovaly pěkné přírodní pastviny a vzácné druhy na ně vázané. V současnosti jsou opatření proti jmenovaným rizikům spíše ochrannářským zájmem a tudíž obtížně prosaditelná do praxe.

Z uvedených důvodů je pastva (a především ovcí a koz) pro ochranu přírody nesmírně lákavý a potřebný, ovšem zároveň mimořádně riskantní nástroj péče. Způsob, jakým je dnes pastva běžně provozována, je bohužel pro cenné přírodní lokality nepoužitelný a nepřijatelný.

DOTACE:

Ochrannářská opatření, zařazená do systému pastvy, samozřejmě přinášejí zvýšení finančních nákladů a ty je nutno zaplatit. Tento úkol mají zajišťovat krajinotvorné programy, otázkou je však, jak dobře. Na prvním místě zmíním Program péče o krajinu (PPK). Jeho velkou předností je to, že je flexibilní, nabízí celou řadu opatření, orgán ochrany přírody může přesně specifikovat požadavky a ušít z PPK péči každé lokalitě přesně na míru, a také

dohlédnout na správné plnění. PPK však nelze používat na vše potřebné, neboť má značně omezené finanční prostředky a je náročný na pracovní sílu, jak administrativní, tak i terénní.

Šířeji jsou uplatňována Agroenvironmentální opatření (AEO). Cílem AEO je podporovat formou dotací zemědělské činnosti zaměřené především na ochranu životního prostředí. Patří tedy nesporně mezi krajinotvorné programy. Bohužel z pohledu mnoha zemědělců jsou AEO často vnímány jen jako samozřejmý finanční příspěvek na hospodaření. Je ale nutné uvědomit si, že to tak rozhodně není a za tímto účelem rozhodně nevznikly.

Správné plnění AE opatření vyžaduje nejen vyšší finanční náklady (s ohledem na ztráty, které hospodáři vzniknou), ale jsou leckdy náročné i z hlediska času a organizace činností. Právě proto jsou dobrovolné a každý hospodář musí sám zvážit, zda pro jejich plnění má všechny předpoklady či nikoliv. Není proto odůvodněné stěžovat si na nekvalitní seno v důsledku pozdní seče nebo na nemožnost odvozu statkových hnojiv na všechny své pozemky a následkem toho nedostatku prostoru pro jejich umístění – to v případě neuvážené volby dotačních titulů s vyloučením hnojení.

Kromě toho mají AEO pro ochranu přírody další nevýhody. Nepružnost, malá nabídka titulů, nemožnost další specifikace titulu např. úpravou termínu zásahu, velmi omezený přehled o aplikovaných AE opatřeních díky velmi špatně fungujícímu (neaktuálnímu a omezenému) přístupu do systému LPIS, nemožnost kontroly ze strany orgánu ochrany přírody a obecně špatná kontrola příslušného kontrolního orgánu. Při samotné tvorbě titulů pak velmi omezený podíl pracovníků ochrany přírody s mizivým praktickým dopadem. Dostáváme se tak do situace, kdy ve velkém měřítku funguje bohatě dotovaný krajinotvorný program, na nějž má ochrana přírody a krajiny téměř nulový vliv. Velká výhoda AEO, tedy docela plný měsíc, tak pro přírodu a krajinu ztrácí smysl.

ZHODNOCENÍ A NÁVRH ŘEŠENÍ:

Princip agroenvironmentálních programů přitom samozřejmě nezpochybňuji, naopak podporuji; usilují o šetrné využívání zemědělské půdy a o dobrou údržbu krajiny. Tyto cíle dokonce opravdu došly svého naplnění - krajina je lépe udržovaná, začala se ve větší míře uplatňovat seč s ponecháním pásů, což je velké pozitivum pro bezobratlé. Širší veřejnost postupně získává povědomí o významu a potřebě speciálních zemědělských opatření pro ochranu přírody a krajiny, jako je pozdní seč, nehnojení apod.

Ovšem v mimořádně cenných zvláště chráněných územích došlo s nástupem AEO ke zhoršení situace a někde i vyloženě k poškození přírody.

Je potřeba zlepšit zejména komunikaci mezi resortem zemědělství a životního prostředí, a to na všech úrovních.

Nezbytností je dosáhnout pro orgány ochrany přírody větší možnosti podílet se na přípravě programů, kontrolách, zajistit aktuální a dobře přístupné údaje a dořešit důstojné financování prvních zón CHKO. Samotné dotační tituly musí být přizpůsobivé konkrétním přírodním podmínkám, to znamená obecně nastavené a upravené pro jednotlivé lokality. Počet a termíny sečí či pastevních cyklů, ponechání nesečených pásů nebo nedopasků, atd. musí mít možnost ovlivnit orgán ochrany přírody. Výhled v tomto smyslu však stále není optimistický.